

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Андрія Віталійовича Кузняка «Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві України» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право

Обґрунтування теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. За сучасних умов державотворення та з врахуванням реалій сьогодення, введення на території України воєнного стану актуалізується питання дослідження окремих аспектів відправлення правосуддя адміністративним судом, у тому числі й щодо недопущення надмірного формалізму в судовому адміністративному процесі.

Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві є однією з основних проблем, яка заважає виконанню його завдань, реалізації принципів судового процесу, зокрема доступності правосуддя. Формальні вимоги до позовної заяви, апеляційної та касаційної скарги, заяв та клопотань, інших процесуальних документів, строків та складності їх подачі, до визначення розміру судового збору та інших судових витрат, процесуальних строків, підтвердження повноважень представників тощо нерідко стають певного роду перепорою для реалізації особами своїх прав в суді.

Ця проблема стає особливо актуальною в умовах глобалізаційних процесів та модернізації судової системи та намірів законодавця привести у відповідність національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів. Норми адміністративного судочинства повинні бути максимально простими, щоб законодавство створювало рамки вчинення процесуальних дій суб'єктами судового адміністративного процесу, спрямованими на розгляд справи та прийняття в ній рішення.

Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі всестороннього наукового аналізу, вивчення нормативних актів та судової практики встановити прояви надмірного формалізму в адміністративному судочинстві, способи їх подолання, окреслити напрями вдосконалення даних правовідносин.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній праці поставлено такі основні **задачі**:

- 1) визначити поняття та зміст процесуального формалізму адміністративного судочинства;
- 2) охарактеризувати надмірний формалізм в адміністративному судочинстві;
- 3) розмежувати процесуальний від надмірного формалізму в адміністративному судочинстві України;
- 4) з'ясувати прояви надмірного формалізму на стадії відкриття провадження в адміністративній справі;
- 5) встановити вияв надмірного формалізму під час розгляду справи та прийняття рішення адміністративним судом;
- 6) виявити надмірний формалізм під час перегляду судових рішень адміністративного суду;

7) проаналізувати надмірний формалізм адміністративного судочинства в практиці Європейського суду з прав людини та Верховного Суду;

8) встановити шляхи вдосконалення правовідносин в сфері адміністративного судочинства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що проявляються в сфері застосування надмірного формалізму в адміністративному судочинстві України.

Предметом дослідження є надмірний формалізм в адміністративному судочинстві України.

Методи дослідження. Зважаючи на тематику, мету та завдання, а також предмет та об'єкт дисертації сформовано методологічну базу дослідження. Обґрунтованість, достатність та достовірність результатів теоретичних положень роботи, рекомендацій щодо вдосконалення судової практики та законодавства обумовлена застосуванням загально-наукових, спеціально-наукових та філософських методів наукового пізнання.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри згідно тем кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394) та «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449).

2. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором висновків і рекомендацій. Отримані дисертантом результати є обґрунтованими та достовірними, що зумовлено використанням ним сучасних методів досліджень, наявності опрацьованих ним значної кількості наукових джерел та офіційних статистичних даних. Основні результати дисертаційного дослідження апробовано у вигляді доповідей на науково-практичних конференціях та опубліковано у фахових виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що праця вважається одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексним науковим дослідженням надмірного формалізму в адміністративному судочинстві України, унаслідок якого сформульовано нові наукові висновки та положення, що запропоновані особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

-здійснено комплексне дослідження процесуального формалізму в адміністративному судочинстві, унаслідок чого запропоновано його розуміння як стану виконання суб'єктами судового процесу норм Кодексу адміністративного судочинства України, а також дотримання ними адміністративної процесуальної форми, що є необхідною умовою належного відправлення правосуддя. Процесуальний формалізм в адміністративному судочинстві України необхідно розглядати крізь призму обов'язку суб'єктів процесу дотримуватися норм адміністративного судочинства під час розгляду справи та прийняття в ній рішення, нехтування якими призводить до суттєвих негативних процесуальних наслідків. Процесуальний формалізм в адміністративному судочинстві необхідно відносити до одного із принципів

судового адміністративного процесу, що регламентує стан встановлення та дотримання правових формальностей, обов'язкових термінів і способів вчинення процесуальних дій, форму та зміст документів, забезпечує ефективність процесу, дотримання гарантій, прав його учасників, виконання завдань адміністративного судочинства;

- проведено всестороннє дослідження надмірного формалізму в адміністративному судочинстві, під яким запропоновано розуміти неухильне, механічне виконання норм Кодексу адміністративного судочинства України без врахування доцільності цього, обставин справи, всупереч принципу розумності. Надмірний формалізм полягає у створенні адміністративним судом процесуальних бар'єрів, що унеможливають або перешкоджають належному виконанню норм процесуального права. Під надмірним формалізмом необхідно розуміти певне негативне явище, що полягає в надмірному прагненні до порядку, переваги форми над змістом. Це, в основному, відбувається у випадку особливо вузького тлумачення норми Кодексу адміністративного судочинства України, що перешкоджає розгляду позову по суті, із можливим ризиком порушення права особи на ефективний судовий захист. До основних причини виникнення надмірного формалізму в адміністративному судочинстві можна віднести історичні передумови, недоліки правового регулювання та судової практики, вчинення судової помилки, бюрократизація правосуддя, нівелювання його мети тощо;

- обґрунтовано доцільність та запропоновано удосконалення правовідносин щодо прояву надмірного формалізму в адміністративному судочинстві.

удосконалено:

- розуміння того, що для розмежування процесуального від надмірного формалізму в адміністративному судочинстві необхідно встановити ознаки останнього, основними з яких є такі: 1) похідний характер від процесуального формалізму; 2) надмірно строге дотримання процедур і формальних вимог, тобто коли суди ухвалюють судові рішення, враховуючи виключно формальні аспекти справи, і не приділяють достатньо уваги змісту чи суті питання; 3) відсутність гнучкості в застосуванні норм процесуального права, що перешкоджає доступу до суду та порушує принцип пропорційності; 4) переважання процесу над результатом. Більше значення має дотримання процедур і формальностей, ніж досягнення реальних результатів чи справедливості; 5) порушення принципів адміністративного судочинства;

- положення щодо основних способів прояву надмірного формалізму під час звернення до суду та відкриття провадження у справі, якими вважаються створення судом процесуальних перешкод під час реалізації процесуальних норм учасниками справи під час вирішені питання щодо прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження в справі, оформлення процесуальних документів (позовних заяв, клопотань, заяв), документів щодо повноважень представника, виготовлення копій документів, підтвердження сплати судового збору, дотримання та поновлення процесуальних строків тощо.

набули подальшого розвитку:

- теоретичне обґрунтування про те, що основними проявами надмірного формалізму під час розгляду справи та прийняття рішення адміністративним

судом є створення судом процесуальних перешкод під час реалізації норм Кодексу адміністративного судочинства України усіма учасниками справи під час вирішення питання щодо забезпечення позову, здійснення повідомлення (виклику) про розгляд справи у суді, оформлення процесуальних документів, зокрема щодо повноважень представника, виготовлення копій процесуальних документів, вирішення питання про судовий збір, надсилання копій процесуальних документів стороною іншим учасникам справи, проведення відеоконференцій, дотримання та поновлення процесуальних строків, інших процесуальних дій та рішень під час судового розгляду справи та ухвалення в ній рішень;

- наукові положення про те, що надмірний формалізм під час перегляду судових рішень апеляційним адміністративним судом проявляється в тих випадках, коли апеляційні суди застосовують занадто строгі правила, що переважають над справедливістю та доступністю до правосуддя. Надмірний формалізм в апеляційному провадженні проявляється в створенні судом процесуальних перешкод щодо подання апеляційних скарг, надмірних вимог до змісту, форми та строків їх подання, а також вимог та строків подання інших документів та вчинення дій учасниками справи, притаманних під час розгляду справи судом першої інстанції. Суд апеляційної інстанції уповноважений прийняти докази у випадках, коли суд першої інстанції допустив надмірний формалізм під час вирішення питання щодо їх приєднання до справи. Надмірно формалізоване застосування «касаційних фільтрів» може обмежити доступ до правосуддя та порушити право на справедливий судовий розгляд;

- аргументація про те, що Європейський суд з прав людини визначає надмірний формалізм в адміністративному судочинстві як механічне та бюрократичне застосування процесуальних норм без врахування доцільності цього та обставин справи, практичні перешкоди у здійсненні судочинства, що є порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції захисту прав людини і основоположних свобод, коли процесуальні правила суперечать правовій визначеності. Наявність процесуального формалізму в адміністративному судочинстві є позитивним аспектом обмеження дискреційних повноважень судді, дотримання рівності сторін, запобігання свавіллю, гарантування ефективного розгляду спору протягом розумного строку, доступності правосуддя та правової визначеності. Присутність надмірного формалізму, навпаки, призводить до порушення принципів судочинства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання як в науково-теоретичній, так і в практичній сферах та підлягають застосуванню в таких напрямках:

науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для поглиблення подальших наукових досліджень надмірного формалізму в адміністративному судочинстві України;

правотворчій діяльності – як теоретико-правове підґрунтя для вдосконалення нормативно-правових актів, що регламентують випадки надмірного формалізму в адміністративному судочинстві України;

правозастосовній діяльності – для удосконалення правовідносин адміністративного судочинства;

навчальному процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників, навчально-методичних комплексів із дисциплін «Адміністративне судочинство», під час викладання лекцій, проведення семінарських і практичних занять студентам закладів вищої освіти.

3. Використання результатів роботи.

Подане дисертаційне дослідження А.В. Кузняка містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації для використання в освітньому процесі юридичного факультету, зокрема при викладанні обов'язкової навчальної дисципліни ОП Право «Адміністративне судочинство».

А також у процесі підготовки навчально-методичних посібників, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи студентів та аспірантів.

4. Повнота викладу матеріалів в публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації.

Основні положення та висновки дисертаційної праці відображені в 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статі – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, а також у шести тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (4):

1. Кузняк А.В. Поняття процесуального формалізму в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 727-729
2. Кузняк А. В. Надмірність як функціонально-семантична ознака принципу формалізму адміністративного судочинства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. №4. С. 169-174
3. Кузняк А. Прояв надмірного формалізму під час розгляду адміністративної справи судом першої інстанції. *Ерліхівський журнал*. 2024. №10. С.34-39
4. Кузняк А.В. Надмірний формалізм у адміністративному судочинстві в практиці Європейського суду з прав людини. *Право та державне управління*. 2025. №1. С. 228-233

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (6):

1. Кузняк А. В. Надмірний формалізм на стадії відкриття провадження в адміністративній справі. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали VI Міжнар.наук.-практ. конф. (21 жовтня 2022р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2022. С.342-347
2. Кузняк А.В. Характеристика принципів адміністративного судочинства України. *Конституційна та адміністративна процедура: міжнародний досвід та національна практика*. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (2 травня 2023р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023. с.59-62
3. Кузняк А.В. Особливості здійснення судочинства в межах принципу формалізму (американський досвід). *Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Науково-дослідний інститут публічного права. 15 лютого 2024 р. Львів – Торунь:Liha-Pres, 2024. С. 86-88

4. Кузняк А.В. Варіативність надмірного формалізму в судочинстві. *Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми* : Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Чернівці, 24 листопада 2023 року) / [редкол.: Н. Д. Гетьманцева (голова), О.В. Кіріяк (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С.273-275

5. Kuzniak Andrii. Principiul formalismului în dreptul administrativ: analiza practică a tribunalelor. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2024. С.246-249

6. Кузняк А.В. Формалізм та надмірний формалізм в судовій практиці адміністративних судів. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С. 313-316.

Результати дисертаційної роботи повністю відображені в публікаціях. Усі результати, включені до дисертації, були отримані автором особисто.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності дисертаційної роботи встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності. Наукові праці відповідають нормативним вимогам.

5. Апробація матеріалів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження, його основні рекомендації та висновки оприлюднено на 6 науково-практичних конференціях: «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м. Чернівці, 2022 р.); «Конституційна та адміністративна процедура: міжнародний досвід та національна практика» (м. Чернівці, 2023 р.); «Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану» (м. Львів – Торунь, 2024 р.); «Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми» (м. Чернівці, 2023 р.); «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м. Чернівці, 2024 р.); «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м. Чернівці, 2025 р.).

6. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення дисертації.

Дисертація Андрія Віталійовича Кузняка «Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві України» виконана та оформлена на належному рівні, відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), «Вимогам до оформлення дисертацій», затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України №759 від 31.05.2019 р.).

7. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертація Андрія Віталійовича Кузняка «Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві України», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08-Право за спеціальність 081-Право за її актуальністю,

науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язання проблеми, практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.).

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на засіданні кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича №13 від 13 березня 2026 року дисертацію Андрія Віталійовича Кузняка «Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві України» рекомендовано до захисту в разовій спеціалізованій раді для здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08-Право за спеціальність 081-Право.

**Голова засідання кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

**завідувач кафедри процесуального права
кандидат юридичних наук, доцент**

Ф. Паскар **Ауріка ПАСКАР**

